

מכות יט

משה שווערד

1. תוספות מסכת מכות דף יח עמוד ב ד"ה בכורים מאימתי

בכורים מאימתי חייבים עליהם - זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמצותו בפנים בעזרה.

2. דבר יעקב מסכת מכות דף יח עמוד ב

[י] תד"ה בכורים וכו' זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמצותו בפנים העזרה - הרש"ש מוחק המילה עזרה, כיון שנאכלים בכל העיר וא"כ מצותו בפנים מחומות ירושלים [ולא מחומת העזרה]. ומביא דכן מבואר ברמב"ם [בכורים ג - א]. גם המג"ח [מצוה תמט - ב] כתב שתוס' שיגרא דלישנא נקט, דאין דינו תלוי בכניסה לעזרה אלא בכניסה לפנים מחומות ירושלים.

אבל השיח יצחק מבאר שדעת התוס' דא"פ שבכורים נאכלים בכל ירושלים מ"מ אין חייבים עליהם משנכנסו לפנים מחומת ירושלים אלא משיכנסו לעזרה והותרו לכהנים [וכן נראה דעת רש"י, עיין להלן יט. אות א].

3. שערים מצויינים בהלכה

דף יט. מאימתי חייבין עליהן. פרש"י חייבין עליהן מיתה זר האוכלן. אבל בתוס' (ד"ה בכורים) פירשו, זר מיתה, וכהן מלקות חוץ לחומה, שמצותו בפנים העזרה. וכ"כ הרמב"ם (בכורים פ"ג ה"ג) כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנכנסו לפנים מן החומה לוקה מה"ת, שנא' "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", ומפרש הרדב"ז הא דאמרינן משיראו פני הבית, היינו לענין זר האוכלן, והא דאמרינן הנחה מעכבת בהן, היינו לענין כהן האוכלן בתוך ירושלים. ועיי' בפנ"י

4. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יט עמוד א

בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים שבחוץ חולין ושבפנים קדש. אפשר דהא אפילו בשהכל בסל אחד וקסבר כמ"ד במס' שבת (צ"א ב') דאיגוד כלי לאו שמיא איגוד, שהרי אין לנו לחלק בענין איגוד כלי בין זו לשבת, או אפשר דמיריירי שהן בשני כלים ומשום דהפרישן כאחת נקט לשון מקצתן.

5. ערוך לנר על מכות דף יט/א

מקצתן בחוץ: עיין בריטב"א שכתב דסבירא ליה כמ"ד דאגד כלי לא שמיא אגד, ואי סבירא ליה דשמיא אגד ע"כ דאיירי בב' כלים, והנה הרמב"ם פסק כמ"ד בשבת (דף צ"ד ע"א) דלא שמיא אגד, ואעפ"כ הביא הברייטא הכא בלשונה (פ"ג מה' בכורים) ולא ידעתי למה לא מפרש דהיינו בב' כלים דוקא:

6. שערים מצויינים בהלכה

שבחוץ פטור, וכן ביין ג"כ הדין כן. ובערוך השולחן העתיד (בכורים סי' קמ סי"ב) כתב, דבפרי אחד הולכין אחר הרוב, וכתב דאף דגבי שבת יש פלוגתא, יש חילוק בין שם לכאן, וצ"ע.

7. דבר יעקב מסכת מכות דף יט עמוד א

המנ"ח [מצוה תמג - ב] כתב שאפשר לחלק בין דיני שבת לדיני בכורים, שדוקא לענין הוצאה בשבת מסתכלים על הכלי באיזה רשות מונח הכלי, ובזה איכא מ"ד שאגד כלי הוי אגד, אבל בהלכות בכורים מסתכלים על כל פרי בפני עצמו איפה הוא נמצא.

8. שערים מצויינים בהלכה

קרייה אין מעכבת בהן. הטעם בזה משום
דלא שנה בה הכתוב לעכב [ועי'
בריטב"א לעיל יח: ד"ה כשהוא]. ועי' בגמ' לעיל
(יז.) דר' עקיבא ור' שמעון ס"ל דקרייה
מעכבת בהן. וכתב במנ"ח (מצוה תרו) דיוצא
ידי חובת קריאה אפי' לאחר זמן, ואפילו
כבר חלקו הכהנים ביניהם, ואפשר אפילו אם
נאכלו, כי הקריאה אינה מעכבת, עי' ברמב"ם
(בכורים פ"ג ה"ד), ומ"מ צריך לקיים מ"ע של
קריאה, אולם מלשון הרמב"ם (שם ה"י)
שכתב, מ"ע להתודות על הבכורים בשעה
שמביאים למקדש, נראה דמעכב, וצ"ע. [ועי"ש

9. תוספות מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א ד"ה למעוטי אדמת

למעוטי אדמת עכו"ם - רשב"ם גרס והא תרי אדמתך כתיבי ולפי שקשה לו איך אדמתך למה לי מגיה הספרים והא כתיבי תרי אדמתך חד למעוטי אדמת
עכו"ם וחד למעוטי אדמת גר ובחנם דחק עצמו דחק אדמתך דרשינן בפ"ק דבכורים הנוטע בתוך שלו והבריך לתוך של חבירו או לתוך של רבים הרי זה אינו מביא
משום דכתיב אדמתך עד שיהו כל הגידולים מאדמתך ודוקא לוקח פירות מביא וקורא לר"מ ולא מברך בשל חבירו דכיון דקנה מחבירו חשיב אדמתך ועוד לית לן
למעוטי לוקח מגר כיון דגר עצמו בר הבאה הוא בדתנן (שם פ"א מ"ד) אלו מביאים ולא קורין הגר מביא ואינו קורא לפי
שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו ומכח ההיא משנה לא היה מניח רבינו תם לגרים לברך
ברכת הזימון לפי שאינו יכול לומר שהנחת לאבותינו ארץ טובה וקתני נמי (שם) כשהוא מתפלל בינו
לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם ואם היתה אמו
מישראל אומר אלהי אבותינו ולר"י נראה דשפיר מצי אמר גר לאבותינו ולא קיימא לן כההיא משנה אלא
כר"י דפליג עלה כדאיתא בירושלמי ...

10. רמב"ם יד החזקה הלכות בכורים פרק ד

(א) כל המביא בכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה אבל הוידוי אינו שוה בכל לפי שיש שחייבין להביא
בכורים ואינן קורין עליהם: ...
(ג) הגר מביא וקורא שנאמר לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת
כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ וכן כהנים ולוים מביאין וקורין מפני
שיש להן ערי מגרש:

11. כסף משנה על הלכות בכורים פרק ד הלכה ג

ומ"ש הגר מביא וקורא וכו'. שם בירושלמי איפסיקא הלכתא כרבי יהודה דאמר הכי. ומה שכתב ולאברהם
היתה השבועה וכו'. כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם לא נטלו הגרים חלק בארץ מפני שבתחילה
קודם שנאמר לו כי אב המון גוים נתתיך היתה השבועה וכו' נמצא שלא זכו בה אלא בניו ממש:

12. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יט עמוד א

וכיון דאמרינן כן להדיא בסוגיא משמע דהכין הלכתא דגר אינו קורא, והכין אמרינן בפרק הספינה (ב"ב
פ"א א') בין לר"מ בין לרבנן חד מתוך תרי זימני [דכתיב אדמתך] חד למעוטי גר דאינו קורא, וכן היא שנויה

במשנת מסכת בכורים (פ"א מ"ד) גר מביא ואינו קורא דאינו יכול לומר אשר נתת לי ה', אבל בירושלמי אמרו על אותה משנה תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא ומה טעם כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב לארם ועתה אב לכל העולם, רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה, הוה עובדא קומי דר' אבהו ואורי כרבי יהודה ע"כ, [ו] דעת התוספות וכן דעת הרמב"ן ז"ל ודעת רבותי שהלכה כר' יהודה כדעת הירושלמי, וכן באמת המהג פשוט בישראל לענין תפילה כי שם במשנת מס' בכורים שנינו לרבנן וכשהוא מתפלל בצבור אומר אלהי אבותיכם וכשמתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל, והמנהג שהוא מתפלל לעולם אלהי אבותינו וכישראל גמור, וזו ודאי כר' יהודה שעל כן הוצרכו בירושלמי לומר הלכה כרבי יהודה ואורי ר' אבהו כן, דאילו לענין מקרא בכורים לא הות הוראה בימי ר' אבהו, ולפ"ז יש לנו לומר דגמ' דילן לא פליג אפיסקא דירושלמי וסוגיין דהכא ודפרק הספינה אליבא דר"מ ורבנן דהתם דוקא, וכן סוגיין דהכא לרבי יוסי ולר' ישמעאל דקים לן דכולהו סבירא להו כרבנן דמשנת בכורים דליכא דפליג עלייהו אלא ר' יהודה לחוד, ומיהו אין הכי נמי סבירא להו בגמרא דילן דהלכתא כר' יהודה כדפסק ר' יהושע בן לוי ואורי רבי אבהו בירושלמי, דלא לאוקמי פלוגתא בהלכתא בין גמרא דילן לגמרא דירושלמי, ואף על פי שזה דוחק קצת לסוגיא דהכא וסוגיית דפרק הספינה הכי עדיף לן למימר כדי לקיים המנהג הפשוט בישראל בתפלת הגרים וכן בענין ברכת המזון נהגו לומר שהנחת את אבותינו, וא"ת ואפילו (לרבנן) [לר' יהודה] היאך יכולין לומר אלהי אבותינו נהי דאברהם אב לגרים יצחק ויעקב מאי איכא למימר וכן לענין בכורים היאך יכול לקרות ארמי אובד אבי, וי"ל דקים לן דכולהו אבות כחד נינהו וכדאיתקש בכמה דוכתי ואף הם נעשו אב לגרים כאברהם אבינו ע"ה.

13. ספר שאגת אריה - סימן מט

ואע"פ שהכ"מ פירש שם ומש"כ ולאברהם היתה כו', כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם, לא נטלו הגרים חלק בארץ מפני שבתחילה קודם שנאמר לו כי אב המון גוים נתתיך היתה השבועה וכו', נמצא שלא זכו בה אלא בניו ממש ע"כ. אין לדבריו טעם וריח, דלמה ל' להרמב"ם ליתן טעם כאן על מה שלא נטלו גרים חלק בארץ, כיון דהא דלא נטלו חלק בארץ איז זה לא מעלה ולא מוריד לגופיה דדינא, דהא מ"מ מביא וקורא והאי טעמא הוה ל' למיכתב קודם לזה בסוף פרק י"א מהלכות מעשר שני שהוא קודם להל' בכורים בסידור הספר, שכתב שם ישראל וממזרין מתוודין אבל לא גרים ועבדים משוחררים, מפני שאין להם חלק בארץ והרי הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו ע"כ. ושם היה לו ליתן טעם זה ולאברהם היתה השבועה תחילה, לומר דמה"ט לא נטלו חלק בארץ שנפקא מינה לעיקר הדין דמש"ה אינו מתודה. אבל כאן אין שום נפקא מינה בזה, כיון שפוסק כר"י דגר עצמו מביא וקורא, והא דלא נטלו חלק בארץ איז מגרע כלל לענין קריאה: אלא ודאי כדפירשתי הוא עיקר. ושמע מינה דסבירא ל' ז"ל דאברהם לחוד נקרא אב לכל העולם ולא יצחק ויעקב, ואפילו הכי גר מביא וקורא דבישביל אברהם לחוד יכול לומר לאבותינו...

14. כפות תמרים על סוכה דף לח/א

ואגב עיוני בזה ראיתי מה שהקשה שם בספר שי למורא על הרמב"ם דגבי וידוי מעשר כתב |י"א דמע"ש הי"ז| דגרים אין מתוודין מפני שאין להם חלק בארץ ובה' בכורים |פ"ד ה"ג| כתב שהגר מביא וקורא, והאריך בקושיא זו ובתירוצה יעו"ש. ויראה לע"ז דיש הפרש בין וידוי מעשר למקרא ביכורים, דמקרא ביכורים אינו כתוב לשון עבר כקרא דזידוי מעשר שאומר נתת לנו דהוא לשון עבר, אלא גבי מקרא ביכורים כתיב לשון עתיד לתת לנו, ומצינו ביחזקאל ס"ס מ"ז דגרים נוטלים חלק בארץ לעתיד לבא, וכן אמרו בריש מ[דרש] קהלת [פרק א] בפסוק כל הנחלים הולכים אל הים. א"כ אמור מעתה גבי וידוי מעשר שמזכיר בוידוי לשון עבר את האדמה אשר נתת לנו אין יכולין להתודות כיון שלא נטלו חלק בארץ, אמנם במקרא ביכורים שאומר לשון עתיד באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו יכול לומר כן דכן הוא האמת שנשבע ה' לאברהם שיטלו גם הגרים חלק בארץ ויתקיים לעתיד לבא.

15. חדשי הריטב"א מסכת מכות דף יט עמוד א

וליהדר דינא ותיתי במה הצד. פירוש למה הוצרך ר' ישמעאל ללמוד מעשר מן בכורים בהיקשא דלא תוכל דהא מצי מייתי לה במה מצינו, דהא פתח ביה על ידי מה הצד, דאמרינן לא ראי מעשר כראי בכורים ולא ראי בכורים כראי מעשר הצד השוה שבהן שטעונין הבאת מקום ושטעונין בית אף אני אביא מעשר שהוא טעון הבאת מקום שיהא טעון בית, ואף על גב דבכל דוכתא היקש עדיף מן הצד השוה שאין משיבין על ההיקש, אנן הכי קאמרינן דכיון דפתח במה מצינו דלסיימה, (ואהדר) [ואי הדר] בעי למילפה בהיקש נמי (ד)ליליף.

16. שערים מצויינים בהלכה

ואי סבר לא קדשה וכו'. כתבו התוס', אבל
הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי,
וגריס לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד
לבא, וטעמא דבכור לאו משום קדושת הבית,
אלא משום דאיתקש בשרו לדמו, דבעינן
שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו,
הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל,
מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון. וכתב
הרמב"ם (ביהב"ח פ"ו הי"ד) דנתקדשה בקדושה
ראשונה שקידשה שלמה, שהוא קידש העזרה
ויירושלים לשעתה וקידש אותן לעתיד לבוא.
והראב"ד הקשה עליו מכמ"ק וכתב דלא
קידשה, לפיכך הנכנס עתה לשם אין בו כרת,
ובכס"מ כתב, שזה ודאי קושיא היא וכו'.
ועי"ש במשל"מ. ועי' במג"א (סי' תקסא סק"ב)
דהרמב"ם פסק שקדושת העזרה וירושלים
קדשה לעתיד לבוא, וס"ל כג' התוס' כאן,
ודברי הרמב"ם שרירין וקיימים, והנכנס עתה
למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי
מתים, וכן משמע בתוס' במס' שבועות (יד:
ד"ה ונעלם) ובאגודה שם (פ"ב). וכ"ה במשנ"ב
(שם סק"ה). ובערוך השלחן העתיד (הל' ביהמ"ק
סי' יד סי"ח) כתב, דרוב רבותינו עומדים
בשיטת הרמב"ם, ולפ"ז הנכנס למקדש בזמן
זה חייב כרת והלכה כרבים. וכבר הארכנו

מזה הרבה במס' שבועות (שם ד"ה ונעלם)
שכ"ה דעת כל האחרונים.
ועי' בשו"ת בנין שלמה (ח"א סי' ט)
שמוכח דלדעת הראב"ד דקדושת המקדש
ויירושלים בטלה כעת לאחר החורבן, ליכא
קפידא עכשיו להתפלל נגד ירושלים
והמקדש, וגם א"י אין לה מעלה וחשיבות
לענין תפלה להתפלל כנגדה, וזהו דעת
התנאים והאמוראים במס' ב"ב (כה). דשכינה
בכל מקום, אבל המשנה והברייתא במס'
ברכות (כה:) דס"ל דגם האידנא צריך
להתפלל נגד ירושלים, זהו כדעת הרמב"ם
דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה, ומה
יש ראיה דהלכה כהרמב"ם, דהרי הלכה
דצריך להתפלל כנגד ירושלים בזה"ז נעי'
ברמב"ם תפלה פ"ה ה"ג ובשו"ע או"ח סי' צד ס"א.
ועי' מה שכתבנו לקמן בסוף מסכתין (כד:
ד"ה עוד) בשם היערות דבש.

17. שערים מצויינים בהלכה

קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. כתב
הרמב"ם (תרומו פ"א ה"ה) דקדושה
ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד
קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא נהיינו
לגבי מצוות התלויות בארץ. עוד כתב הרמב"ם
(ביהב"ח פ"ו) דכשעלה עזרא וקדשה לא
קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה,
ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל
ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הרי הוא
מקדש היום, ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו.
והקשה בכס"מ מה כח חזקה גדול מכח

כיבוש כו', ותו בראשונה שנתקדש בכיבוש וכי לא היה שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש. ועי' ברדב"ז (תרומות) שהקשה, כיון שנתקדש קדושה שבה להיכן הלכה, ותירץ לפמש"כ הרמב"ם לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, ולדעת הרמב"ם י"ל דבקדושה ראשונה לא קדשה בפה, אלא בימי עזרא קדשה בפה וכו'. ובמאירי (מגילה י:) כתב ביותר, דקדוש האמור בארץ אינו בתורות ושיר, אלא קדוש במאמר ובחזקה שמחזיקין בה בתורת ארץ ישראל. ועי' בתוס' יו"ט (ערוית פ"ח מ"ו) שכתב טעם לדברי הרמב"ם. ועי' ש' בלחם שמים שמיישב קושית הכס"מ. והגרי"פ בביאור על סה"מ לרס"ג (ל"ח רעא ד"ה ואמנם) מפרש, דכיון שלא נתנה לנו השי"ת אלא ע"י כיבוש שנצטוינו לכבשה, א"כ לא ניתנה לנו בה יותר ממה שאפשר לזכות ע"י כיבוש, ולכן כשנלקחה מדינו בטל הכיבוש, משא"כ כשעלה עזרא שניתנה לנו הארץ ע"י חזקה מדעת הנותן עפ"י השי"ת שרצה לזכות את ישראל זכיה גמורה, לא ע"י כיבוש בלבד אלא ע"י חזקה, א"כ אחר שגלינו ממנה בע"כ ע"י כיבוש, לא אתי כיבוש ומבטל חזקה שהיתה מדעת הנותן, עי"ש מה שמיישב בזה. ועי' בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לט). ובשו"ת שו"מ (מהד"ק ח"א סי' קכד) הביא בשם האחרונים, דבשלמא בימי יהושע לא הרשו לנו העכו"ם רק שלקחנו בחזקה, ולא היתה דעת אחרת מקנה, לא היה מועיל החזקה רק מכח כיבוש לבד, וא"כ כל מה שנלקח מדינו שוב חזר למתן שהיה מקודם, אבל בימי עזרא שכורש נתן רשות לעשות, א"כ היה דעת אחרת מקנה ע"י חזקה, לכן הועיל החזקה אף לעתיד לבוא. ועי' מש"כ בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רלג). ועי' בצ"ח (ברכות ד. ד"ה ראויים) דבימי יהושע כיון שכבשוהו במלחמה וקנו בכיבוש, שוב לא כיונו לקנות בחזקה, כי היה די להם בכיבוש, וכיון דלא כיונו להחזיק בתורת קנין

לא הועילה החזקה, אבל בימי עזרא שלא היה כיבוש כלל רק חזקה, כיונו להחזיק בתורת קנין, ושוב לא נתבטלה הקדושה לעולם. ועי' בכלי חמדה (פי' במדבר עמוד סב). וכתב בקרית ספר (שם) דאפילו בכיבוש ראשון בעינן מלך או נביא ורוב ישראל, אבל בכיבוש שני כיון שכבר קדשה ארץ ישראל, אע"פ שבטלה כשגלו, לא הוצרכו רוב ישראל אלא עזרא וסייעתו קדשוה. ועי' מה שכתבנו במס' שבועות (טז. ד"ה קסבר).
כתב במאירי, שלדעת הרמב"ם שירושלים וביהמ"ק נתקדשו לעתיד, ומתוך כך מקריבין אע"פ שאין בית, ואוכלין קדשי קדשים בתחום העזרה, אע"פ שאין שם מחיצות, וקדשים קלים ומע"ש בכל העיר אע"פ שאין שם חומה, ויראה שדברים אלו בדברים שהופרשו קודם חורבן, שהרי בזה"ז אין מעשר שני נאכל כלל כו', אבל להראב"ד אף לענין ירושלים ומקדש לא נתקדשה לעתיד ואין מקריבין כלל, וכן נראה ברוב סוגיות שבתלמוד כו', ולענין פסק לא נתקדשה לעתיד, ואין בהם צד הקרבה ואכילה כלל. ועי' במנ"ח (מצוה רפד-נג) דאף לדעת הראב"ד אף דקדושה חמורה בטלה מ"מ קדושה קלה לענין תרומות ומעשרות לא בטלה. וע"ע בדבריו שם (אות כב). ובמש"כ הראב"ד דלירושלים ולמקדש לא נתקדשה לעתיד, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידין להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, עי' בפסקי תשובה (סי' צו בהג"ה) שסברת הראב"ד עפ"י מה שאמרו במס' פסחים (פו:) היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהם, לדברי האומר אין האוכל אוכל בב' מקומות, אין אוכלין, ומבואר כי סילוק מחיצות והתרחבות המקום אינו רק תוספת על העיקר, אלא הוא ג"כ השתנות העיקר ממה שהיה ומחשיבו לדבר חדש לגמרי, וא"כ יחשבו לירושלים והמקדש למקום אחר לגמרי, ובין כך יצטרכו לקידוש אחר, ולמה לי לקדשם אלעתיד לבוא.

עוד כתב הרמב"ם (שם הט"ז) ולמה אני אומר במקדש וירושלים שקדושה ראשונה קדושתן לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה וכו'. ובכס"מ לא הראה מקור לזה. ועי' בסמ"ג (עשין קסג) ששכינה אינה בטילה, והביא מהמדרש (תנחומא ויקרא-ו) שהיתה השראת השכינה גם בבית שני. ויש בזה מדרשות חלוקות, עי'

מש"כ בציוני מהר"נ על הרמב"ם (שם) בענין זה. ועי' בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' ג) שהביא מקור להרמב"ם מהמדרש תנחומא. ובשאלת יעב"ץ (סי' פז) כתב, דאע"ג דנשרף ההיכל, מ"מ לא נהרסו יסודותיו מכל וכל, ויש קבלה ומסורת מאבותינו שכותל מזרחי עודנו עומד היום על מקומו וכו'. ועי' בספר משכנות לאביר יעקב (ח"ב סי' א) בשם המהרי"ל דיסקין, אם כותל זה נבנה לעזרות. וכתבנו מזה במס' שבועות (יז. ד"ה תלה) ובשמ"ב (ח"ג סי' קכו קנ"א סק"א) עי"ש.

18. ערוך לנר מסכת מכות דף יט עמוד ב

דמ' ובשר חזא מלתא היא. זה צריך ביאור, דהא מכל מקום חלקם הכתוב זה מזה, דכתיב ואת דמם תזרוק על המזבח סביב ובשרם יהיה לך א"כ מהיכי תיתי שלא יהיה זה היקש כשאר היקש גמור. ואולי י"ל דה"ק כיון דכל שלא נזרק הדם אין הבשר ראוי לאכילה, א"כ בשר תלוי בדם ואין זה מצד היקש, אלא כאילו הוא אחד עם הדם:

19. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יט עמוד ב

בעי רב פפא נקיט ליה בקניא והוא בפנים והמעשר בחוץ מהו. מי אמרינן כיון דבכחו הוא נישא בכל[ל] גופו הוא ואינו נפדה, או דילמא אינו נדון מכלל גופו ואינו חשיב ממלואו, [נ]כמאן דמונח אארעא דמי ונפדה, ולא איפשיטא הכא, אבל לקמן באידך משעתא דבסמוך איפשיטא אליבא דר' יוחנן וכדבעינן למימר, ואיכא דכוותה בתלמודא כדכתיבנא בדוכתי אחרני.

20. שערים מצויינים בהלכה

מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלים וכו'. הקשה בשו"ת חת"ס (י"ד סי' רלה) אמאי לא נאמר דמותר לפדות מע"ש בירושלים בזמן הזה, שהרי לא הוכשר לאכלו דליכא מזבח, ואי אפשר להקריבם וכמו שאמרו במס' ע"ז (יג:) דבזמן שאין ביהמ"ק קיים הוי קדשים כבעלי מומין, ומותר מה"ת להטיל מום בקדשים, וה"נ נימא שמותר לפדות מע"ש בטהרה, דהו"ל כאילו כבר נטמא, ולמה ירקבו, או אפי' לשרוף בטהרה, ודוחק לומר דנראה כפודה או כשורף קדשים טהורים. ועי"ש שנשאר בצ"ע.

21. דבר יעקב מסכת מכות דף יט עמוד ב

ח' מנין למע"ש שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל כי לא תוכל שאטו ואין שאת אלא אכילה - א. המנ"ח [מצוה תמב - ה ומצוה תעג - ד] והחת"ס (י"ד סימן רלה) מקשים שבזמן הזה שאינו ראוי לאכילה יהיה מותר לפדות מע"ש טהור בירושלים כיון שאינו ראוי לאכילה ודמי לנטמא שאינו ראוי לאכילה. ומוכח מהגמ' [ב"מ נג ב] שאסור לפדותו [וכ"כ הטור והשו"ע י"ד סימן שלא - קלה].

א. המנ"ח [מצוה תמב] מתרץ דנחשב ראוי לאכילה כיון שבידו לבנות מזבח, ואז מותר באכילה, וכמש"כ כע"ז התוס' [ובחים נט א] לגבי מעלה תמימים בזה"ז.

ב. המנ"ח [מצוה תעג - ד] מתרץ דבמהרה יבנה בית המקדש והפירות יהיו ראויים, ולא דמי לנטמא ושלא יהיו ראויים בשום פעם. גם התורת חיים [ב"מ נג: ד"ה והאמר] כתב שטמא לית ליה תקנתא כלל, אבל נפלו מחיצות המקדש איכא תקנתא להמתין עד שייבנו המחיצות.

המנחת שלמה [ח"א סימן סד - ה] מקשה שירקות שמתקלקלים מהר וגם סמוך לשבת אשר אף אם מהרה יבנה בית המקדש לא יהיו הירקות ראויים לאכילת אדם, הדרה שאלה שיהיה מותר לפדותם.
ג. המנחת שלמה מבאר דבעינן דומיא דלא תוכל לשאתו שהחסרון בגוף הפירות מעשר, אבל בזה"ז אין המניעה בעצם הפירות, אלא המניעה מסיבה צדדית שלכא בית המקדש וליכא טהרה בלי אפר פרה, בזה לא נאמר שיהיה מותר לפדותו.
ד. הזכרון שמואל [סימן ז] תירץ דוקא אם יש איסור אכילה בפירות מע"ש, אז כיון שבטלה דין אכילה בירושלים, מותר לפדותן בירושלים, אבל היכא שהפירות טהורים שראויים לאכילה בירושלים, אלא שאי אפשר לאוכלם מצד שחסר שליכא ירושלים הראויה לאכילת מע"ש, לא בטלה מהם דין אכילה בירושלים.

22. תוספות מסכת מכות דף יט עמוד ב ד"ה אמר רבי

אמר רבי יוחנן מאימתי מעשר שני חייבים עליו משיראה פני הבית - וקשה דכיון דקודם שיראה פני הבית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ א"כ למה הוזקק לעולם לפדות מעשר שני וי"ל דודאי ליכא לאן אבל עשה איכא דכתיב וצרת הכסף בידך אבל בלא פדייה לא.

23. ספר החינוך - מצוה תמב

שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם, ועל זה נאמר [דברים י"ב, י"ז], לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, והכתוב הבא אחריו יורה עליו שבמעשר שני הוא מדבר, שנאמר כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו וגו' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, ואילו שאר מעשרות לעניים או ללוים הם:וענין מעשר שני מהו כתבתי למעלה בסדר זה עשה ה' [מצוה תע"ג]. וטעם היותו נאכל בירושלם כתבתי בסדר אם בחוקותי במצות מעשר בהמה עשה ז' בסיומן שני"ו [מצוה ש"ס] :
מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [מכות י"ט ע"ב] שאין חייבין מלקות על אכילתו אלא אם כן יאכלו אותו בלי פדיון אחר שראה פני הבית, וכן אמרו בסוף מכות מאימתי חייבין עליו משיראה פני הבית ... ועובר על זה ואכל כזית ממנו חוץ לירושלם, חייב מלקות:

24. ספר מנחת חינוך - מצוה תמב - אות ז

והנה הלאו הזה הוא ככל מאכלות אסורות שבתורה וחייב מלקות על כזית, וחצי שיעור אסור מן התורה, ולכל הענינים, לענין שלא כדרך אכילה, ולענין בין השנים ובין החניכיים, כמבואר בר"מ פ"ד ממאכלות אסורות הל' א'- ג' כלל לכל מאכלות אסורות, הוא הדין כאן. ואפשר דכאן חצי שיעור חמור יותר או שלא כדרך אכילה, נהי דאינו עובר על הלאו, מ"מ כיון דאיכא עשה וצרת הכסף וגו' כמו שכתבו התוס' מכות י"ט ע"ב ד"ה אמר, אם כן עובר בלאו הבא מכלל עשה, אפשר בכלשהו ג"כ עובר. עיין בפרי מגדים יו"ד בפתיחה להלכות שחיטה השורש השני, ונפקא מינה לענין שבועה. וגם להסוברים דשלא כדרך אכילה הוא רק איסור דרבנן, כאן עובר בעשה, והדברים ארוכים ועתיקים ובאתי רק לרמוז. ...

• דבר יעקב מסכת מכות דף יט עמוד ב

הקה"י [זרעים סימן יח - גק] מביא הנו"ב [תנינא או"ח סימן סו] שכתב, שלא אמרינן טעם כעיקר מה"ת אלא באיסור לאו ולא באיסור עשה. ולפ"ז מחוץ לחומה לא יהיה איסור טעם כעיקר מה"ת.

א. ספר אז ישיר - בין המצרים

קדושת מקדש וקדושת שבת
 ונראה להביא סמך לחילוק בין מקום המקדש לשאר ענייני הקדש מדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ז ה"ז), וז"ל:
 אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו, חייב אדם במוראו, כמו שהיה נוהג בו בבניינו. לא יכנס אלא למקום שמוותר להכנס לשם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב בקדושתו עומד.

תלו **אז ישיר** • ————— **מאמרי חורבן וגלות**

הרמב"ם מבאר, שהקישו חז"ל בין קדושת המקדש לקדושת השבת, וכשם שחייבים אנו לשמור שבת לעולם, כן חייבים אנו לשמור על קדושת המקדש לעולם, ואפילו בזמן שחרב.

ויש להבין, מהו הקשר בין קדושת השבת לקדושת המקדש, שמחמת הסמיכות ניתן לדרוש שכשם ששמירת השבת קיימת לעולמים, כן קדושת המקדש קיימת לעד.

ויש להוסיף כאן את מה שפסק הרמב"ם עצמו בהלכות בית הבחירה (פ"ו הט"ז) בענין קדושה ראשונה שקידשה לעתיד לבוא, והביא לזה את הפסוק 'והשמותי את מקדשיכם' ולא הביא את הפסוק 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, וז"ל:

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'והשמותי את מקדשיכם', ואמר חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים.

ונראה לבאר בדעת הרמב"ם שבמקדש ישנם שתי קדושות, קדושה הקיימת מאז ומעולם, וקדושה שנתקדשה בשעה שבנו בני ישראל את המקדש.

וב'שפתי חיים' (מועדים ח"ג, ע' שצ"ד) ביאר שהרמב"ם הביא את הפסוק 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' כדי ללמדנו שיש קשר עמוק בין השבת לבית המקדש, וז"ל:

קדושת השבת שנקבעה מלעילא מראשית הבריאה, וקדושתה קדושת עולם, שלא כקדושת המועדות, שקביעות הקדושה תלויה בקדושתן של ישראל (בבא בתרא קכ"א א'). ... וכמוהו גם קדושת בית המקדש, נקבעה קדושתה מלעילא מראשית הבריאה וממנה הושתת כל העולם כולו, אף קדושתה קדושת עולם.

בניית בית המקדש בהר המוריה **אז ישיר** • ————— תלו

ויסוד הדברים הוא, שישנם קדושות שנקבעו כבר בתוך הבריאה, כמו קדושת השבת, וקדושות אלו קיימות לעולמי עד, וישנם קדושות התלויות בדברים אחרים, כגון קדושת המועדות שישראל הם המקדשים אותם. קדושת המקדש, מבאר ה'שפתי חיים', קיימת מאז הבריאה, וממילא קיימת היא לעולמים.

ולפי זה, קדושת מקום המקדש נקבעה מששת ימי בראשית כמו קדושת השבת, ועל קדושה זו מביא הרמב"ם את הפסוק 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' המשווה בין קדושת השבת לקדושת מקום המקדש, וקדושות אלו נקבעו בבריאה כחלק מבריאת העולם, ואינם תלויים בשום ענין אחר. קדושת מקום המקדש אינה צריכה את בנין המקדש, וממשיכה להתקיים אף ללא בית המקדש, כי שורש קדושה זו מהקב"ה בעצמו מששת ימי בראשית. [ואולי אפשר לומר שהרמב"ם ביקש להדגיש שישנו דין של מורא מקדש גם מכח הקדושה הקיימת מששת ימי בראשית, ועל זה אמר יעקב אבינו 'מה נורא המקום הזה', כי ראה והרגיש שהמקום קדוש הוא בקדושת השכינה].

אולם חלות הקדושה הבאה מבנין בית המקדש על ידי בני ישראל, התחילה רק מאז שבנו ישראל את המקדש, ועל קדושה זו מביא הרמב"ם את דרשת חז"ל מהפסוק 'והשמותי את מקדשיכם' שאינה פוקעת, וקדושה זו קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ואע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים¹.

¹ ואמנם מלשון הרמב"ם בפ"ו מבית הבחירה הט"ז: 'שקדושת המקדש... מפני השכינה, משמע קצת שאף הקדושה הבאה בשעה שבוניו את המקדש באה מחמת השכינה, ולא מחמת שבני ישראל מקדשים את המקום, וזה דלא כדברינו, כי לפי זה קדושת המקדש אינה תלויה באדם המקדש, אלא משום שהשכינה שורה שם, ומ"מ אולי עדיין יש לחלק בין קדושת בית המקדש, לבין קדושת מקום המקדש וכוונת הרמב"ם על קדושת מקום המקדש.

תלח **אז ישיר** • ————— **מאמרי חורבן וגלות**

ויהיה איך שיהיה, מדברי ה'שפתי חיים' יש ללמוד, שקדושת מקום המקדש קיימת מאז ששת ימי בראשית, וא"כ אין איסור ע"ז נתפס במקום המקדש, וכשם שאין ביד האדם לשנות או להשפיע על קדושת השבת, כן אין בידו לשנות או להשפיע על קדושת מקום המקדש, ומטעם זה רשאים היו לבנות את בית המקדש בהר המוריה, כי אין ביד האדם לאסור את מקום המקדש.